

ეკონომიკური და სოციალური რეფორმები „აღმოსავლეთის პარტნიორობის“ მონაწილე სამხრეთ კავკასიის ქვეყნებში

ნინო მაზიაშვილი
ხათუნა ხარხელაშვილი
ეკონომიკის დოქტორები

„აღმოსავლეთის პარტნიორობა“, როგორც ევროკავშირის ახალი ინიციატივა, საქართველოსთვის, სომხეთისა და აზერბაიჯანისათვის მნიშვნელოვანი პროგრამაა და მათი ურთიერთობების თვისებრივად ახალ სიბრტყეში გადაყვანას ნიშნავს. პარტნიორობისა და თანამშრომლობის შესახებ ხელშეკრულების (PCA) და ევროპის სამეზობლო პოლიტიკის (ENP) პროგრამაში მონაწილეობის შემდეგ, „აღმოსავლეთის პარტნიორობა“ ამ ქვეყნებს ევროკავშირთან უფრო მეტად აახლოვებს. პარტნიორობაში მონაწილეობა ქვეყანას მრავალი გამოწვევის და რეფორმის გატარების აუცილებლობის წინაშე აყენებს. ამ ინტეგრაციას რამდენიმე მნიშვნელოვანი წინაპირობა უდევს და მათი წარმატებით დაძლევა განაპირობებს მომავალში სავაჭრო ბარიერების შემსუბუქებას, საქმიანი ურთიერთობების გარღმავებას და ქვეყნისთვის მეტი ეკონომიკური სარგებლის მიღებას. ეს ყველაფერი კი მოსახლეობის სოციალურ კეთილდღეობა და უთანასწორობის შემცირებაზე უნდა აისახოს. პარტნიორ ქვეყნებში სტრუქტურული პრობლემების დასაძლევად (რომლებიც გამომდინარეობს რეგიონებს და მოსახლეობის ჯგუფებს შორის ეკონომიკური და სოციალური უთანასწორობიდან) ევროკავშირი სთავაზობს პარტნიორებს დაეყრდნონ მისი ეკონომიკური და სოციალური პოლიტიკის გამოცდილებას. ევროკავშირთან ეკონომიკურ და სოციალურ ინტეგრაციასთან დაკავშირებული საკითხები საკმაოდ მრავალრიცხოვანია. მათ რიცხვშია მდგრადი განვითარება და კონკურენციის პოლიტიკის ჰარმონიზაცია, დრმა და ევოლუციონარული თავისუფალი ვაჭრობის ხელშეკრულების (DCFTA) გაფორმება, უმაღლესი განათლება, სურსათის უვნებლობა, ინტელექტუალური და სამრეწველო საკუთრების დაცვა, სიღარიბის შემცირება და სოციალური თანასწორობა, მომხმარებელთა უფლებების დაცვა, სოციალური პარტნიორობა და მრავალი სხვა. ყველაზე მკაფიო სიგნალი ევროკავშირის მხრიდან პარტნიორობის მიმართ დახმარების

კონკრეტული მზადყოფნის დემონსტრირებისთვის არის დაფინანსების დონეების და პარტნიორობის პოლიტიკური ამბიციების დონეების შესაბამისობაში მოყვანა. ამისათვის საჭიროა გაზრდილი ფინანსური რესურსების არსებობა. ევროპის სამეზობლო პოლიტიკის ინსტრუმენტის ფარგლებში, 2008 წელს ევროკავშირის მთლიანი წლიური დაფინანსება ექვსი აღმოსავლეთის პარტნიორისათვის იყო 450 მლნ ევრო. „აღმოსავლეთის პარტნიორობის“ პროგრამის ფარგლებში 2010-2013 წლებისთვის გამოყოფილია 600 მლნ ევრო, რომელიც ნაწილობრივ განეკუთვნება სამეზობლო პოლიტიკის და პარტნიორობის ფონდებს. შესაბამისად, იგი იმართება ევროპის სამეზობლო პოლიტიკის და პარტნიორობის ინსტრუმენტის 1996 წელს ევროკომისიის დოკუმენტის თანახმად, აღმოსავლეთის პარტნიორობის ფარგლებში გამოყოფილი თანხები დაიხარჯება შემდეგი მიზნებისთვის:

➤ ინსტიტუციონალური მშენებლობის მრავალმხრივი პროგრამები (დაახლოებით 175 მლნ ევრო);

➤ რეგიონული განვითარების პილოტური პროგრამები, გათვლილია რეგიონის ეკონომიკური და სოციალური უთანასწორობის საკითხებზე (დაიწყო 2012 წელს, დაახლოებით 75 მლნ ევრო);

➤ „აღმოსავლეთის პარტნიორობის“ მრავალმხრივი მიმართულებების განხორციელება (დაახლოებით 350 მლნ ევრო).

ევროკავშირმა დაიწყო პარტნიორობისა და თანამშრომლობის ხელშეკრულებაზე მოლაპარაკებები სამხრეთ კავკასიის ქვეყნებთან: საქართველოსთან, აზერბაიჯანსა და სომხეთთან. 1999 წელს ძალაში შევიდა საქართველო-ევროკავშირის შორის პარტნიორობის ხელშეკრულება, რომელიც დღემდე წარმოადგენს საქართველო-ევროკავშირის ორმხრივი ურთიერთობების

სამართლებრივ დოკუმენტს. ევროკავშირის სამეზობლო პოლიტიკა შემუშავდა 2004 წელს, ევროკავშირის გაფართოების შემდეგ. მისი მიზანი იყო გაფართოებულ ევროპასა და ახალ მეზობლებს შორის ახალი გამყოფი ხაზების მოხსნა და სტაბილურობის, უსაფრთხოებისა და კეთილდღეობის უზრუნველყოფა. სამეზობლო პოლიტიკა მიზნად ისახავს ევროკავშირსა და მის მეზობელ ქვეყნებს შორის პოლიტიკური, ეკონომიკური და კულტურული ურთიერთდაახლოების პროცესის მხარდაჭერას და მისი საშუალებით ევროკავშირი თავისი საზღვრების გარშემო დემოკრატიის, სტაბილურობისა და კეთილდღეობის გავრცელებას უწყობს ხელს.

ევროკავშირსა და მის აღმოსავლეთ პარტნიორებს შორის პარტნიორობისა და თანამშრომლობის შეთანხმების ხელმოწერის შემდეგ ევროკავშირმა უფრო მეტად გააფართოვა მუშაობა აღმოსავლეთის მიმართულებით და ის ქვეყნები, რომლებსაც დახმარება ეწევა ევროპის სამეზობლო პოლიტიკის ფარგლებში, პოლიტიკური და ეკონომიკური თვალსაზრისით დაახლოვა ევროკავშირთან. ამან განაპირობა ევროკავშირის მხარდი პასუხისმგებლობა დაეხმაროს ამ ქვეყნებს პოლიტიკური და ეკონომიკური გამოწვევების დაძლევაში და მხარი დაუჭიროს უფრო მჭიდრო კავშირებისკენ მათ სწრაფვას. 2011 წლის 24 მაისს ევროკავშირის უმაღლესმა წარმომადგენელმა საგარეო და უსაფრთხოების პოლიტიკის საკითხებში, ქეტრინ ეშტონმა და ევროკომისიამ მიიღო ევროპის სამეზობლო პოლიტიკის ახალი დოკუმენტი, რომელიც მოიცავს საზოგადოების უფრო მეტ სფეროებს და ეყრდნობა დამატებითი სტიმულირების სისტემას, რათა რეფორმების გატარების პროცესი დაჩქარება „ევროკავშირი იღებს უფრო მეტ პასუხისმგებლობას თავისი მეზობლების მიმართ, რათა ხელი შეუწყოს ამ ქვეყნებში მიმდინარე დემოკრატიულ ცვლილებებს და ეკონომიკურ კეთილდღეობას.

„აღმოსავლეთის პარტნიორობა“ იყო ევროკავშირის პასუხი აღმოსავლეთ სამეზობლოს ქვეყნებში არსებულ გამოწვევებსა და სურვილებზე. ამ ქვეყნებისთვის დემოკრატიისა და საბაზრო რეფორმების გატარებაში და სახელმწიფოებრიობისა და ტერიტორიული მთლიანობის აღდგენაში დამატებითი, რეალური დახმარების გარდა, „აღმოსავლეთის პარტნიორობამ“ უნდა უზრუნველყოს ევროკავშირის მხრიდან მდგრადი სოლიდარობის პოლიტიკური გზავნილი. ეს ხელს შეუწყობს ევროკავშირის და ასევე მთელი კონტინენტის სტაბილურობას, უსაფრთხოებას და კეთილდღეობას. გასათვალ-

ისწინებელია, რომ აღმოსავლეთის პარტნიორობა რუსეთთან ევროკავშირის სტრატეგიული პარტნიორობის პარალელურად ხორციელდება. ქვეყნებმა შესთავაზეს ევროკავშირს, განავითაროს ინტეგრაციული ინიციატივები რიგ პოსტსაბჭოთა სახელმწიფოებთან.

სომხეთი სამხრეთ კავკასიის ქვეყნებს შორის ერთ-ერთი მჭიდროდ დასახლებული ქვეყანაა. სომხეთის ეკონომიკა ზოგადად განიცდის იმ პრობლემებს, რაც პოსტსაბჭოთა გარდამავალი განვითარებისათვის არის დამახასიათებელი. 2010 წლისათვის ქვეყანამ დაძლია ეკონომიკური კრიზისით გამოწვეული შედეგები. სომხეთის სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის მონაცემებით, 2010 წელს მთლიანმა შიდა პროდუქტმა 9.4 მლრდ ლოლარი შეადგინა და წინა წელთან შედარებით 2.6%-იანი ზრდა დაფიქსირდა. ერთ სულზე მშპ-მ კი 2010 წლისათვის 2,900 აშშ დოლარი შეადგინა. შედარებისათვის, 2009 წელს მთლიანი შიდა პროდუქტის 14.2%-იანი კლება დაფიქსირდა. 2010 წლის ეკონომიკური ზრდა ძირითადად განპირობებული იყო მრეწველობისა და მომსახურების სფეროს ზრდით. ეკონომიკურმა ზრდამ ოფიციალური სტატისტიკის მიხედვით დადებითი გავლენა იქონია დასაქმების მაჩვენებელზე. წლის დასაწყისის უმუშევრობა 7.3%-დან 6.7%-მდე შემცირდა. თუმცა, ექსპერტების შეფასებით, ეკონომიკური ზრდის პერსპექტივები ჯერ კიდევ არამდგრადია, ძირითადად ექსპორტის ნაკლები დივერსიფიკაციის, კონკურენციის ნაკლები განვითარების და ბიზნეს კლიმატის ნაკლებად მიმზიდველი ხასიათის გამო. ევროკავშირ-სომხეთის ურთიერთობები ოფიციალურ დონეზე დაიწყო 1996 წელს. ამ წელს ხელი მოეწერა „ევროკავშირსა და სომხეთს შორის პარტნიორობისა და თანამშრომლობის შესახებ შეთანხმებას“, რომელიც ძალაში 1999 წელს შევიდა. ეს შეთანხმება მხარეებს შორის ურთიერთობისას დემოკრატიული, საერთაშორისო სამართლის პრინციპებისა და ადამიანის უფლებების პატივისცემის უპირატეს აღიარებას ეფუძნებოდა. ამ საბაზისო ხელშეკრულებამ სომხეთ-ევროკავშირის სამომავლო ურთიერთობების სამართლებრივი ჩარჩო შექმნა. მოგვიანებით, 2004 წელს სომხეთი ევროკავშირის სამეზობლო პოლიტიკის მონაწილე გახდა. სამეზობლო პოლიტიკის სამოქმედო გეგმას უკვე 2006 წლის 14 ნოემბერს მოეწერა ხელი. ევროკავშირთან ურთიერთობაში სომხეთი სტრატეგიულ დონეზე მონაწილეობს ევროკავშირის სამეზობლო პოლიტიკის აღმოსავლეთის პარტნიორობის ინიციატივაში, რომელიც ძალაში შევიდა 2009 წლის 7 მაისს. ევროკავშირისა და სომხეთის ამჟამინდელი, მიმდინარე ურთიერთობები ემყარე-

ბა: ქვეყნის სტრატეგიულ დოკუმენტს Country Strategy Paper 2007-2013, ეროვნულ ინდიკატურ პროგრამას National Indicative Programme (NIP) 2007-2010 წლებისათვის, რომელიც მიღებულ იქნა სომხეთის მთავრობასთან კონსულტირებით 98,4 მლნ ევროს გამოყოფით. 2011-2013 წლებისათვის ევროკავშირის დახმარების წილი მნიშვნელოვნად გაიზარდა 157 მლნ ევროთი, რომლის მიზნობრიობა გაწერილია ეროვნულ ინდიკატურ პროგრამაში 2011-2013 წლებისათვის. გარდა ევროპის სამეზობლო პოლიტიკის ეროვნული ინსტრუმენტის პროგრამისა, სომხეთი ჩართულია სამეზობლო პოლიტიკის ინსტრუმენტის რეგიონული და რეგიონთშორის პროგრამაში, ასევე სხვა თემატურ პროგრამებში, როგორცაა დემოკრატიისა და ადამიანის უფლებების ევროპული ინსტრუმენტი. ეროვნულ ინდიკატურ პროგრამის 2011-2013 მიხედვით სამი პრიორიტეტული სფეროა გამოყოფილი: დემოკრატიული სტრუქტურების გაძლიერება და კარგი მმართველობის ხელშეწყობა (მთლიანი დაფინანსების 30-35 %, 47-55 მლნ ევრო); ვაჭრობა და ინვესტიციები, რეფორმები და რეგულირება (მთლიანი დაფინანსების 20-25%, 31-39 მლნ ევრო); სოციალურ-ეკონომიკური რეფორმები და მდგარი განვითარება (მთლიანი დაფინანსების 40-45%, 63-71 მლნ ევრო) როგორც მოტანილი მონაცემებიდან ჩანს, დაფინანსების მნიშვნელოვანი წილი სოციალურ და ეკონომიკურ რეფორმებზე მოდის. სოციალური რეფორმები სომხეთში, ისევე როგორც სხვა გარდამავალი ეკონომიკის მქონე და პოსტაბჭოთა ქვეყნებში რიგი სირთულეებით ხასიათდება. მსოფლიოს თითოეულ ქვეყანაში განსხავებული საპენსიო სისტემა არსებობს. პოსტაბჭოთა ქვეყნებში ძირითადად „შემოსავლებიდან გადახდის“ საპენსიო სქემა (ხანშიშესულთა და შრომისუნაროთა სოციალური უზრუნველყოფის სისტემა) მოქმედებს. ამ სისტემით საპენსიო გასაცემების აკუმულირება, პერსონიფიცირების გარეშე, ბიუჯეტში ხდება, საიდანაც პენსიების გაცემა კანონით განსაზღვრულ პირთა კატეგორიებზე ხდება. ამჟამად ამგვარი სისტემა მოქმედებს სომხეთში. სომხეთის სოციალური დაცვის სისტემა პოსტაბჭოთა ქვეყნების მსგავსად აქტიური რეფორმირების პროცესში იმყოფება. ამ რეფორმების მიმართულება გაპირობებულია ქვეყნის მიერ აღებული ევროინტეგრაციის კურსით და მიზნად ისახავს ევროკავშირის მოთხოვნების შესაბამისად სოციალური სამართლიანობის მიღწევას. სომხეთი ჩართულია ევროკავშირის სამეზობლო პოლიტიკასა და აღმოსავლეთის პარტნიორობის ინიციატივაში. ევროკავშირის რეკომენდაციების გათვალისწინებით, სომხეთის მთავრობა ცდილობს მიაღ-

წიოს საპენსიო უზრუნველყოფის ე.წ. „სამ სვეტიანი“ სისტემის დანერგვას. 2008-2012 წლების სტრატეგიული გეგმის ფარგლებში კი, სომხეთის მთავრობა ქვეყანაში „ფიქსირებული გადახდების“ მოდელის შემოღებას გეგმავს. ეს მოდელი სოციალური შენატანების დაგროვებას სპეციალურად გახსნილ, ინდივიდუალურ ანგარიშებზე ითვალისწინებს. სოციალური დაცვის სისტემის ბოლო დრომდე გატარებული რეფორმები სომხეთში ესპერტების მიერ ხასიათდებოდა, როგორც არაეფექტური, რომელსაც არ შეეძლო პენსიების მიახლოება ქვეყანაში არსებულ მინიმალურ საარსებო დონესთან. ექსპერტების შეფასებით, პრობლემების ძირითად წყაროს ეფექტური ინსტიტუციონალური და სამართლებრივი ბაზის, ეფექტური მონიტორინგის ჩამოყალიბებული სისტემის არქონა წარმოადგენს. არსებული სისტემის პირობებში, არ ხდებოდა საპენსიო თანხების პერსონიფიცირებული აკუმულირება, რაც ამცირებდა სტიმულებს სოციალური შენატანებისათვის სახელმწიფო სოციალური დაზღვევის ფონდში. ევროპული სტანდარტის მიხედვით, 30 წლიანი სტაჟის მქონე პენსიონერმა მისი ხელფასის 40%-ის ოდენობის პენსია უნდა მიიღოს. სისტემა უნდა ითვალისწინებდეს და ემყარებოდეს სამართლიანობას. სისტემა უნდა ეფუძნებოდეს ხანდაზმულთა სიღარიბისაგან დაცვის მიდგომას; უნდა მოხდეს სავალდებულო სოციალურ შენატანებთან ერთად ნებაყოფლობითი დაზღვევის წახალისება; წინაპირობების დანერგვა საპენსიო დაზღვევის განსავითარებლად. 2009 წელს საპენსიო სისტემის რეფორმირებისათვის მიღებული იქნა რამდენიმე კანონი. ესენია: „კანონი სახელმწიფო პენსიის შესახებ“, „კანონი დაფინანსებული პენსიების შესახებ“, „კანონი საშემოსავლო გადასახადის პერსონიფიცირებული აღრიცხვისა და საპენსიო შენატანების შესახებ“, „კანონი საინვესტიციო ფონდების შესახებ“; ასევე მიღებული იქნა პროგრამები: „საჭიროებათა შეფასება“, „საზოგადოების ინფორმირებულობა და საპენსიო რეფორმის განხორციელების საკომუნიკაციო კამპანია“ და „პერსონიფიცირებული აღრიცხვიანობისათვის საჭირო საინფორმაციო სისტემის სამუშაო აღწერილობა“. საპენსიო სისტემის რეფორმისეული სომხური მოდელი დაფუძნებულია მსოფლიო ბანკის ექსპერტების მიერ შექმნილ სხვადასხვა სცენარზე.

ასეთივე მჭიდრო თანამშრომლობა არსებობს აზერბაიჯანსა და ევროკავშირის შორის. პარტნიორობის და თანამშრომლობის შეთანხმება ძალაში შევიდა 1999 წლის 1 ივლისს, რომელიც ითვალისწინებდა პარტნიორებს შორის პოლიტიკური დიალოგის გაღრმავებას; დემოკრატიუ-

ლი რეფორმების და საბაზრო ეკონომიკაზე გადასვლის მხარდაჭერას; ეკონომიკურ, სოციალურ, და კულტურულ სფეროებში თანამშრომლობის გადრმავებას. 2005 წელს გამოიცა პრეზიდენტის დეკრეტი სახელმწიფო კომისიის შექმნის მიზნით, რომელიც კოორდინაციას გაუწევდა აზერბაიჯანის სამთავრობო უწყებების მუშაობას ევროინტეგრაციასთან დაკავშირებულ შემდეგ საკითხებზე: აზერბაიჯან-ევროკავშირის შორის შეთანხმებული სამოქმედო გეგმის განხორციელება; ეროვნული სამოქმედო გეგმის განხორციელების მონიტორინგი; და სხვა მნიშვნელოვანი საკითხები. 2006 წლის 14 ნოემბერს შეთანხმდა აზერბაიჯანსა და ევროკავშირის შორის სამოქმედო გეგმა, რომელიც გამოყოფს თანამშრომლობის შემდეგ სფეროებს მთიანი ყარაბაღის კონფლიქტის მშვიდობიანი დარეგულირების მხარდაჭერა გაეროს უშიშროების საბჭოს და ევროპის უსაფრთხოების და თანამშრომლობის ორგანიზაციის რეზოლუციების და დოკუმენტების გათვალისწინებით; დემოკრატიზაციის პროცესის მხარდაჭერა ადამიანის უფლებების და ფუნდამენტალური თავისუფლების პრინციპების დამკვიდრება; ბიზნეს- და საინვესტიციო გარემოს გაუმჯობესება, განსაკუთრებით კორუფციასთან ბრძოლის მხარდაჭერა; მომხმარებელთა უფლებების დაცვის ინსტიტუციონალური გაძლიერება; ეკონომიკის უფრო მეტი დივერსიფიკაციით მდგრადი ეკონომიკური განვითარების ხელის შეწყობა და სიღარიბის დაძლევის პროგრამების მხარდაჭერა; აზერბაიჯანსა და ევროკავშირის შორის დადებული ენერგეტიკის და ტრანსპორტის სფეროში 2004 წლის ორმხრივი თანამშრომლობის ხელშეკრულების განხორციელება; თანამშრომლობის და რეგიონული კოოპერაციის გადრმავება ისეთ სფეროებში, როგორიცაა, სასამართლო სისტემის რეფორმა, საზღვრის ეფექტური მმართველობა და უსაფრთხოება. „ადმოსავლეთის პარტნიორობის“ ინიციატივის ფარგლებში აზერბაიჯანის და ევროკავშირის პარტნიორობა ახალ განზომილებაში გადავიდა. 2010 წლის ივლისში ორივე მხარემ ხელი მოაწერა ასოცირების შესახებ ხელშეკრულების მოლაპარაკების დაწყებას. შეთანხმება მოიცავს კონკრეტულ ხედვებს როგორც ვაჭრობასთან დაკავშირებულ სფეროებში რეფორმების განხორციელებლად (რომლებიც ღრმა და ყოვლისმომცველი თავისუფალი ვაჭრობის შეთანხმების დადების პერსპექტივას აძლიერებს), ასევე ყოვლისმომცველ პროგრამებს სამართლებრივი და ინსტიტუციური ჩარხის ევროკავშირის სტანდარტებთან დასახლოებლად. ევროკავშირსა და აზერბაიჯანს შორის ბოლო წლებში გადრმავებულ კავშირების ინ-

დიკატორად შეიძლება მივიჩნიოთ ვაჭრობის სფერო. აზერბაიჯანის საგარეო ვაჭრობის თითქმის 55% მოდის ევროკავშირის ქვეყნებზე და მოიცავს ძირითადად ნავთობის და გაზის ექსპორტს. მეორე ინდიკატორად შეიძლება დასახელდეს აზერბაიჯანსა და ევროკავშირის შორის საპარლამენტო თანამშრომლობის კომიტეტის შექმნა. ღრმა და ყოვლისმომცველი თავისუფალი ვაჭრობის შეთანხმების დადების პერსპექტივა მოიცავს ასევე აზერბაიჯანის გაწვევრიანებას მსოფლიო საგზრო ორგანიზაციაში. ამ მიმართულებითაც პროცესების დაჩქარების თაობაზე აზერბაიჯანმა მზადყოფნა გამოხატა 2010 წელს ზრდამ 5% შეადგინა და 2009 წელთან შედარებით შენედა (9,3%). ეკონომიკური ზრდის შენელების ძირითად მიზეზად დასახელდა ნავთობის პროდუქციის შემცირება. 2009 წელს გაზრდილი ნავთობის პროდუქცია უკავშირდებოდა შირაქ-გუნეშლის საბადოდან, ნავთობის მოპოვების მკვეთრ გაზრდას. ნავთობის სექტორი 2005-2009 წლებში საშუალოდ 37%-ით იზრდებოდა ისე, რომ დღეს თითქმის ქვეყნის მშპ-ს ნახევარს და მთელი ქვეყნის ექსპორტის ცხრა მეათედს შეადგენს. 2010 წელს ექსპორტის 14,5%-იანი ზრდა დაფიქსირდა, რაც ნავთობპროდუქტებზე გლობალური მოთხოვნის ზრდით იყო გამოწვეული. პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების ზრდამ წინა წლებთან შედარებით ზომიერი 6% შეადგინა. შედარებით მცირე ზომის მომსახურების სფერო, რომელიც მიახლოებით მშპ-ს 30% შეადგენს, აგრძელებს თანმიმდევრულ ზრდას, რომლის წამყვანი ძალა სასტუმროების, რესტორნების და კომუნიკაციის სფეროები. სოფლის მეურნეობის სექტორს მხოლოდ მწირი 2,5% უკავია მშპ-ში მიუხედავად ნავთობის პროდუქციის მცირე ზრდისა, 2010 წელს დადებითმა საგაჭრო ბალანსმა მშპ-ს 38% შეადგინა, რაც 2009 წელს მხოლოდ 29% იყო. ნავთობის ფასების ზრდამ ხელი შეუწყო შემოსავლების ზრდას და იმპორტირებულ საქონელზე გადახდილი თანხების შემცირებას. აზერბაიჯანის საგარეო ვალი დაბალია და შეადგენს მხოლოდ მშპ-ს 10%-ს. საერთო მოხმარების საგნებზე მსოფლიოში მომატებულმა ფასებმა და 2010 წლის წყალდიდობებით გამოწვეულმა არაპირდაპირმა გავლენამ ხელი შეუწყო ინფლაციის მცირედ მომატებას 7,4%-მდე. 2010 წელს საგადასახლო შემოსავლების მცირედი შემცირება დაფიქსირდა, რაც 2010 წლის იანვრიდან ამოქმედებულ საგადასახლო კოდექსის ცვლილებებს უკავშირდება. ახალი კოდექსით შემცირდა საშემოსავლო (35%-დან 30%-მდე) და მოგების (22%-დან 20%-მდე) გადასახადების განაკვეთები და ასევე გაიზარდა მცირე

საწარმოებისთვის დადგენილი ბრუნვის ზღვარი, რომლის გადაცილების შემთხვევაში საწარმოებმა უნდა გადაიხადონ მოგების გადასახადი. ოფიციალური სტატისტიკის მიხედვით, უმუშევრობის დონემ 2010 წელს 6% შეადგინა და წინა წელთან შედარებით მცირედ 0.9%-ით გაიზარდა. საყურადღებოა, რომ ადამიანის უფლებების დაცვის ობლუსმენის ინიციატივით საკონსტიტუციო სასამართლომ მიიღო გადაწყვეტილება, რომლის შედეგადაც შევიდა ცვლილება შრომის კოდექსში და ამ ცვლილების საფუძველზე დაქირავებულის ხელფასი დაცული რჩება მთელი იმ პერიოდის განმავლობაში, როცა იგი იმყოფება პროფესიული გადამზადების და კვალიფიკაციის ასამაღლებელ კურსებზე. ასევე ძალაში შევიდა ახალი კანონი „სავალდებულო დაზღვევა წარმოებაში უბედური შემთხვევის და მუშაობის უნარის დაკარგვის წინააღმდეგ“. პრობლემას წარმოადგენს არაფორმალურ სექტორში დასაქმებულები, რომელიც აზერბაიჯანის ეკონომიკის საკმაოდ დიდ სეგმენტს მოიცავს და სადაც ხშირად დარღვეულია დასაქმებულთა უფლებები. 2010 წლის სექტემბერში აზერბაიჯანის მთავრობამ დააწესა სხვადასხვა შეღავათები იძულებით გადაადგილებული და დაბალი შემოსავლის პირებისთვის, რაც ქვეყანაში სიღარბის შემცირების პროგრამის ერთ-ერთი ნაწილია. სექტემბერში გამოიცა ასევე პრეზიდენტის დეკრეტი, რომელიც აძლიერებს დაბალი შემოსავლების მქონე პირთა სოციალურ უზრუნველყოფის სისტემაში ჩართვას. შეღავათები ვრცელდება შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე და სამხედრო სამსახურში უბედური შემთხვევის დროს დაშავებულ პირებზე. საპენსიო სისტემის კანონში შევიდა ცვლილებები 2010 წლის ივლისში, რომლის მიხედვით მამაკაცის საპენსიო ასაკი გაიზარდა თანმიმდევრულად 63 წლამდე 2012 წლამდე, ხოლო ქალის საპენსიო ასაკი 57-დან 60-მდე 2016 წლამდე 2010 წელს აზერბაიჯანის ექსპორტი ევროპაში 33%-ით გაიზარდა წინა წელთან შედარებით, ხოლო ევროპული პროდუქციის ოქსპორტი აზერბაიჯანში 45,6%-ით. არანაირი გაუმჯობესობა არ შეიმჩნევა ეკონომიკის დივერსიფიკაციის მხრივ. კვლავაც მთელი ექსპორტის 99,2% მოდის ნავთობპროდუქტებზე. შეუმჩნეველი პროგრესი იქნა მიღწეული მსოფლიო სავაჭრო ორგანიზაციაში გაწევრიანებასთან დაკავშირებით, რომელიც ერთ-ერთ მთავარ წინაპირობას წარმოადგენს ღრმა და ყოვლისმომცველი თავისუფალი სავაჭრო ხელშეკრულების შეთანხმებაზე მოლაპარაკებების დასაწყებად აზერბაიჯანსა და ევროკავშირს შორის. შეუსრულებელი დარჩა სამეზობლო პოლიტიკის სამოქმედო გეგმით განსაზღვრული საბაჟო კანონ-

მდებლობის ცალკეული სფეროებში რეფორმების განხორციელება. შეცვლილი ახალი საბაჟო კოდექსი დღემდე არ არის მიღებული. წინსვლა აღინიშნება საქონლის თავისუფალი და ტექნიკური რეგულაციების კუთხით. 2010 წლის იანვრიდან აზერბაიჯანს მიეცა დამკვირვებლის სტატუსი ევროკავშირის სტანდარტების კომიტეტში (CEN). რაც შეეხება სანიტარულ და ფიტოსანიტარულ სტანდარტებს (SPS), აზერბაიჯანი აგრძელებს მუშაობას ამ კუთხით, რათა გახდეს მსოფლიო სავაჭრო ორგანიზაციის წევრი და ასევე მოახდინოს სასურსათო პოლიტიკის და კანონმდებლობის ჰარმონიზაცია ევროკავშირის შესაბამის სტანდარტებთან (Codex Alimentarius). სამოქმედო გეგმით გათვალისწინებული მიზნების მიხედვით და ასევე მოკლე დროში ღრმა და ყოვლისმომცველ სავაჭრო ხელშეკრულებაზე მოლაპარაკების დასაწყებად აუცილებელია, რომ აზერბაიჯანმა მოახდინოს არა მარტო საკანონმდებლო სფეროს ჰარმონიზაცია, არამედ შესაბამისი სამსახურების შექმნა და ეროვნული სამსახურების კვალიფიცირებული კადრებით აღჭურვა. ამ მიზნით, ევროკავშირი ახორციელებს ტექნიკურ დახმარებას და პოტენციალის გაზრდაზე მიმართულ ისეთ ინიციატივებს, როგორიცაა სანიტარული და ფიტოსანიტარული სისტემის გაუმჯობესება, ტექნიკური დახმარება სურსათის და სოფლის მეურნეობის ორგანიზაციის და ევროკავშირის ცხოველთა ჯანდაცვის პროგრამის ფარგლებში, ასევე ტექნიკური დახმარება ცხოველთატრანსსასაზღვრო დაავადებებზე კონტროლის და მათი პრევენციის სისტემაზე სამხრეთ კავკასიაში ანტიმონოპოლიური პოლიტიკის გაუმჯობესების მიზნით, პარლამენტში მიმდინარეობს განხილვები „კონკურენციისა და თავისუფალი ვაჭრობის“ შესახებ კანონპროექტზე. მნიშვნელოვანია ასევე ინტელექტუალური საკუთრების დაცვის სფერო. რადგან 2010 წლის დეკემბერში ძალაში შევიდა ახალი კანონი, რომელიც ითვალისწინებს ქენევის აქტით გათვალისწინებულ საერთაშორისო შეთანხმებას ინტელექტუალური საკუთრების რეგისტრაციის შესახებ. მაგრამ ამ სფეროში პრობლემატურია ქმედითი სახელმწიფო სტრუქტურების და ინსტიტუტების არსებობა, რომლებიც მოახდენენ კანონის იმპლემენტაციას. 2010 წელს გამოქვეყნებული კვლევის შედეგად, რომელიც დამოუკიდებელმა ექსპერტებმა ჩაატარეს, აზერბაიჯანი იკავებს მე-8 ადგილს პროგრამული უზრუნველყოფის გამოყენების მიხედვით. თითქმის მთლიანი გამოყენებული პროგრამული უზრუნველყოფის მომსახურების 88% მოპოვებული. 2010 წლის მაისში დამტკიცდა ახალი ეროვნული ინდიკატური პროგრამა 2011-2013 წლებისთვის.

გათვალისწინებული მიზნების განხორციელების მხარდასაჭერად და მოიცავს სამ ძირითად სფეროს: დემოკრატიული განვითარება და კარგი მმართველობა, სოციალური და ეკონომიკური განვითარება (მდგრადი განვითარება, ვაჭრობის სფეროს რეფორმები და ევროკავშირის კანონმდებლობასთან ჰარმონიზაცია), აზერბაიჯან-ევროკავშირის შორის შეთანხმებული პარტნიორობის და კოოპერაციის ხელშეკრულების განხორციელება ენერგეტიკის, მობილურობის და უსაფრთხოების სფეროებში. ეროვნული ინდიკატური პროგრამა 2011-2013 ითვალისწინებს დამატებით ღონისძიებებს „აღმოსავლეთის პარტნიორობის“ ფარგლებში, როგორიცაა: სახელმწიფო ინსტიტუტების მშენებლობის პროგრამა (CIB) მინიმუმ 19,2 მლნ ევროს ფინანსური მხარდაჭერით და რეგიონული განვითარების პროგრამა მინიმუმ 9,3 მლნ ევროს ფინანსური მხარდაჭერით [4, გვ. 5].

სახელმწიფო ინსტიტუტების მშენებლობის პროგრამას ხელი მოეწერა 2011 წლის იანვარში და მოიცავს შემდეგი ინსტიტუტების მხარდაჭერას: საგარეო საქმეთა, ეკონომიკური განვითარების და იუსტიციის სამინისტროები. აზერბაიჯანსა და ევროკავშირის შორის ასოცირების ხელშეკრულების შეთანხმება გრძელვადიანი პერსპექტივაა, რომელიც თავდაპირველად მეტწილად ეკონომიკურ სფეროებს მოიცავდა (თავისუფალი ვაჭრობის შეთანხმება, გამარტივებული საფრთხე რეჟიმი და ა.შ.) და ნაკლებად პოლიტიკურ სფეროებს (დემოკრატიის განვითარება და ადამიანის უფლებების დაცვა). ევროკავშირის განახლებული სამეზობლო პოლიტიკის დოკუმენტი ამ კუთხით მეტ-ნაკლებად ცვლის ევროკავშირის სტრატეგიას თავის მეზობლებთან და მეტ აქცენტს გააკეთებს დემოკრატიული რეფორმების პარტნიორობაზე, სამოქალაქო საზოგადოების ჩართულობაზე მთელ ამ პროცესში.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. Gogolashvili K., The EU and Georgia-The Choice in the Context, in: Tigran Mkrtchyan/Tabib Huseynov/Kakha Gogolashvili (eds.), The EU and South Caucasus: Three perspectives on the future of european project from the Caucasus, Guetersloh 2009, p. 97.
2. Partnership and Cooperation Agreement between the European Communities and their Member States, of the one part, and Georgia, of the other Parts, European Commission, Brussels 1999.
3. Rinnert D., The Eastern Partnership in Georgia-Increasing Efficiency of EU Neighborhood Policies in the South Caucasus, German Institute for international and Security Affairs, Berlin, 2011.
4. „აღმოსავლეთ პარტნიორობა“ და საქართველოს სოციალურ-ეკონომიკური პოლიტიკა. CIESR, თბ. 2011.

ECONOMIC AND SOCIAL REFORMS “EASTERN PARTNERS” PARTIES IN THE SOUTH CAUCASUS

NINO MAZIASHVILI
KHATUNA KHARKHELAURI
Doctors of Economics

In the article – “Economic and social reforms “Eastern partners” Parties in the South Caucasus” The “Eastern Partnership” as The new EU initiative for Georgia, Armenia and Azerbaijan , It is important that the program and means to transfer in new qualitatively stage of their relationship. Partnership and Cooperation Agreement (PCA) and The European Neighbourhood Policy (ENP) Following participation in the program, “Eastern Partnership” methane integrating these countries with the European Union. In partnership with the many challenges and Reforms are necessary before putting. This integration has a few important factor underlying and Determine their success in overcoming The easing of trade barriers, Business relations and More economic benefits for the country. It’s all about the social welfare of the population and Should be reflected in disparities reduction. In this regard, the EU’s new neighborhood policy document more - or less replaces the EU’s strategy for its neighbor counties and focus more on Democratic reforms and partnership, Civil society engagement in the whole process.